

A reprezentativitás fogalma nemzeti, nemzetközi és európai szinten

Bevezetés

A szociális partnerek reprezentativitása biztosítja a legitimitást a munkaügyi kapcsolatokban betöltött különféle szerepeikhez, akár a szociális párbeszéd vagy kollektív tárgyalások eszköze, akár a kormányzati politika kialakításában vagy végrehajtásában való részvétel révén vannak jelen. A reprezentativitásuk jogosítja fel a szociális partnereket arra, hogy a tagjaik nevében vagy esetenként az összes vállalat és a teljes munkaerő nevében lépjenek fel. Ez a jelentés azt járja körül, hogy a szociális partnerek reprezentativitását milyen különböző módokon határozzák meg nemzeti, európai és nemzetközi szinten.

Szakpolitikai háttér

Majdnem mindegyik uniós tagállamnak van valamilyen jogi kerete, amely meghatározza, hogyan működik a reprezentativitás a szociálispartner-szervezetek esetében. Nagy különbségek vannak ugyanakkor a tekintetben, hogy a jogszabály mekkora szerepet játszik a reprezentativitásról nemzeti szinten alkotott fogalmakban. Ebbe a szerepbe beletartozhat a kollektív tárgyalásokban való részvételüket lehetővé tevő feltételek vagy az ezekből eredő megállapodások általánosan kötelezővé tételéhez szabott feltételek rögzítése. A másik mód, ahogyan a jogszabály befolyásolhatja a reprezentativitást, ha a taglétszám, a szervezethez vagy a választások kimenetelére vonatkozó minimum formájában küszöbértékeket vezet be. Abban is nagy különbségek vannak, hogy a jogszabály mekkora szerepet tölthet be. Néhány országban a jogi követelményeknek való megfelelés döntő fontosságú, másokban viszont fontosabb a kölcsönös elismerés, vagy egyedül ez képezi a reprezentativitás alapját. Miközben a munkáltatók és a szakszervezetek egyes tagállamokban még mindig a kölcsönös elismerésen keresztül önszabályozásra támaszkodnak a reprezentativitás megállapításában, a tagállamok többségében van valamilyen jogi keret, amely szabályozza a szociális partnerek reprezentativitását. Néhány országban még most zajlik ennek pontosítása.

Az EU szintjén a reprezentativitás fogalmát először az Európai Bizottság körvonalazta 1993-ban, majd 1998-ban pontosabban is meghatározta.¹ A reprezentativitás képezi az alapot ahhoz, hogy a szociális partnerek európai szervezetei szerepelhessenek azoknak a szervezeteknek a listáján, amelyekkel az Európai Bizottság az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 154. cikkében előírtak szerint konzultál, és ez biztosítja a megállapodásaik jogilag kötelező végrehajtását az EUMSZ 155. cikkének megfelelően. A reprezentativitás európai fogalmának elemzése hozzájárulhat annak megvitatásához, hogy szükség van-e az Eurofound által a reprezentativitással foglalkozó tanulmányaiban használt módszer egyes elemeinek kiigazítására.

Fő megállapítások

A reprezentativitásnak a 28 tagállamban és Norvégiában különféle jelentései vannak. A gyakorlatban kevés nemzeti rendszer felel meg a kölcsönös elismerés vagy a jogi megfelelés kizárólagos formájának. A tagállamok általában a két elv ötvözetét alkalmazzák, formális és informális szempontok elegyítésével.

A reprezentativitás fogalmának alapvető kettőssége mellett – hogy a jogi követelményeknek való megfelelésen vagy a kölcsönös elismerésen alapul – a jelentés három olyan elemet vagy mozzatát vizsgál, amelyekben megvan a lehetőség arra, hogy különböző módokon járuljanak hozzá a szociális partnerek reprezentativitásához: ilyen a választási siker, a taglétszám értelmében vett szervezeti erősség, valamint a tárgyalási képesség.

Ahol vannak is küszöbértékek, ezek a munkáltatók esetében ritkábbak, mint a szakszervezeteknél. A munkáltatói küszöbérték vagy a kollektív megállapodások kiterjesztéséhez előírt követelmény, vagy a háromoldalú szervekhez való hozzáférés kritériuma.

¹ Európai Bizottság (1993), „Közlemény a szociálpolitikáról szóló megállapodás alkalmazásáról”, (COM(93)600 végleges) és (1998) „A Bizottság közleménye – A közösségi szintű szociális párbeszéd átalakítása és fejlesztése” (COM(98)322 végleges).

A reprezentativitás négy modellje

A jelentés azt állítja, hogy Európában a reprezentativitás négy modellje található meg:

1. **A szociális partnerek önszabályozása:** a szociális partnerek önszabályozó kölcsönös elismerési rendszere, amely összekapcsolódik a tárgyalási képességgel és a társadalmi erő tényezőivel, de a reprezentativitás államilag nagyon kevésbé szabályozott.
2. **A szociális partnerek és az állam vegyes szabályozása:** kevert modell, amely a szociális partnerek kölcsönös elismerésének elemeit ötvözi az állami szabályozással és a jogi megfeleléssel.
3. **Állami szabályozás a taglétszám erőssége alapján:** a jogi megfelelés államilag szabályozott rendszere, ahol a „társadalmi erősséget” használják a reprezentativitás jogi mércéjeként.
4. **Állami szabályozás a választás erőssége alapján:** a jogi megfelelés államilag felépített rendszere, amelyben a reprezentativitást elsősorban a választási siker határozza meg.

A reprezentativitás fogalmáról nemzetközi szinten folytatott vita egészen az Állandó Nemzetközi Bíróság 1922-es tanácsadói véleményéig nyúlik vissza. Az Egyezmények és Ajánlások Alkalmazásának Szakértői Bizottsága (CEACR) első alkalommal 1956-ban hivatkozott a reprezentativitás fogalmára, amikor kijelentette, hogy „a felek reprezentativitásának jelentős mértékűnek kell lennie”. A CEACR-nak a reprezentativitás feltételeiről összeállított aktuális listája szerint a reprezentativitás kritériumainak: a) objektívnek; b) pontosnak és c) előre meghatározottnak kell lenniük. Az Európa Tanács Szociális Jogok Európai Bizottsága 2006-ban előírta, hogy a reprezentativitás kritériumainak: a) észszerűnek; b) világosnak; c) előre meghatározottnak; d) objektívnek; e) törvényben előírtnak kell lenniük és f) bírósági kontroll alá kell esniük.

A reprezentativitás előfeltételei

Az európai ágazatközi szociális partnerek 1993-ban részletes listát terjesztettek elő azokról a feltételekről, amelyeknek az Európai Bizottság által konzultációba vont szervezeteknek meg kellene felelniük. E lista szerint a szervezeteknek:

- európai szinten horizontálisan vagy ágazatok szerint kell szerveződniük;
- olyan szervezetekből kell állniuk, amelyek a saját nemzeti szintjükön az általuk képviselt érdekek szempontjából reprezentatívnak minősülnek, különösen a szociálpolitika, a foglalkoztatás és a munkaügyi kapcsolatok területén;
- az Európai Közösség és lehetőség szerint az Európai Gazdasági Térség összes tagállamában képviselhetniük kell magukat, vagy részt kellett venniük a „Val Duchesse-i” szociális párbeszédben;

- munkáltatókat vagy munkavállalókat képviselő szervezetekből kell állniuk, amelyek tagsága országos és európai szinten is önkéntes;
- olyan tagokból kell állniuk, amelyeknek a saját szintjükön joguk van közvetlenül vagy a tagjaikon keresztül részt venni a kollektív tárgyalásokban;
- a tagjaiktól azt az utasítást kell kapniuk, hogy képviseljék őket az európai közösségi szociális párbeszédben.

Referenciakeretek

A tanulmány négy különböző referenciakeretet határozott meg az uniós szociális partnerek reprezentativitásának megítéléséhez:

1. Az európai ágazati szociális párbeszéd bizottságok létrehozása (jogi megfelelés).
2. A jogi megfelelésen alapuló konzultáció.
3. A kölcsönös elismerésen/tárgyalási önállóságon alapuló tárgyalás.
4. Az európai keretmegállapodások tanácsi határozattal történő végrehajtása.

Következtetések

- A reprezentativitás fogalmáról nemzeti szinten többnyire egyetértés uralkodik.
- A szociálpolitikáról szóló megállapodás alkalmazásáról szóló 1993-as közleménnyel összhangban az egyes tagállamok gyakorlata még mindig nagyon sokszínű, és az elmúlt 20 évben nem alakult ki egységes modell, ami megnehezíti egy közös, harmonizált kritériumokon alapuló európai fogalom elérését.
- Az uniós szintű szociális partnerek reprezentativitásának a taglétszám erején alapuló értékelésében az Eurofound esetleg nagyobb mértékben figyelembe akarja venni a nemzeti szinten használt különböző fogalmakat.
- Figyelembe véve a reprezentativitásra vonatkozó eltérő jogi kereteket az európai szociális párbeszéd különböző kritikus pillanataiban, felmerül a kérdés, hogy az uniós szociális párbeszéd irányításának átláthatósága javulhatna-e ezeknek a kereteknek a harmonizálásával.
- Az Európai Unió Tanácsa elnökségének, az Európai Bizottságnak és az európai szociális partnereknek egy 2016. június 27-i brüsszeli eseményen tett, „A szociális párbeszéd új kezdete” című nyilatkozatával összhangban, az európai szociális partnereknek törekedniük kell „a szakszervezetek és a munkáltatói szervezetek taglétszámának és reprezentativitásának növelésére, annak biztosítása érdekében, hogy a különböző szervezetek hatáskörrel rendelkezzenek arra, hogy megfelelő felhatalmazással megállapodásokat kössenek”.

További információ

A The concept of representativeness at national, international and European level (A reprezentativitás fogalma nemzeti, nemzetközi és európai szinten) című jelentés a <http://www.eurofound.europa.eu/publications> weboldalon érhető el.

További információért forduljon Peter Kerckhofs kutatásvezetőhöz az pke@eurofound.europa.eu címen.